

ZARURIY EHTIYOJ!

Abdurashidova Noila Damin qizi

Abdulla Qodiriy nomli Jizzax davlat pedagogika instituti "O‘zbek tili va adabiyoti" fakulteti II kurs magistranti

Til va yozuv. Bu ikki tushuncha bir-biri bilan uzviy bog‘liqdir.

Har ikkisi ham xalq hayotida muhim ahamiyatga egaki, ularsiz o‘zlikni anglash, Vatanparvar bo‘lish dushvor.

“Til- millatning ruhidir”. Bu jumlar barchamiz uchun juda tanish bo‘lib ulgurgan. Ammo uning mohiyatini hamma ham chuqur his etavermaydi. Biror xalqning tilini o‘rganish o‘sha xalqning ruhiyatiga kirib borish uchun yo‘l ochadi. To‘g‘ri, bu insonning tafakkurini oshiradi, ilm xazinasini boyitadi, ammo bular milliy tilni unutish, o‘z vatanida yashasada xalq tilida suhbatlasha olmaslik evaziga bo‘lmasligi kerak. Rus bosqini davrida ayni shu holat kuzatildi. Chor Rossiyasining yurtimizga bosqini davrida Skobelov nomli bir generali aytgan ekan: “Biror millatni yo‘qotish uchun uni qirg‘in qilish shart emas.

Uning tilini, madaniyatini yo‘qotsang bu xalq o‘z-o‘zidan yo‘q bo‘lib ketadi.”

Rus tilining xalqimiz orasida keng yoyilishi natijasida rus ruhiyati, rus madaniyati yoyila boshladi. Hayriyatki, 1989-yil 21-oktabrda o‘zbek tiliga davlat tili maqomining berilishi natijasida o‘z tilimizni saqlab qola oldik.

Yozuv - ajdodlar va avlodlarni bir-biri bilan bog‘lovchi, bilim va tajribalarni ulashuvchi eng ajoyib kashfiyot. Millatning millat bo‘lib shakllanishida, rivojlanishida va hamda milliyligini saqlab qolishda til va yozuvning ahamiyati nihoyatda kattadir. Zeroki ular o‘zlarida ulkan ma‘naviy va madaniy xazinani saqlaydi.

Allohgga shukrki, tilimizni jar og‘zidan qutqarib qoldik, ammo yozuvimizchi?!

Necha - necha asrlar xalqimiz foydalangan, qanchadan qancha ilmiy, badiiy, falsafiy asarlar yaratilgan eski o‘zbek yozuvi bugun unutildi. Bizlar boy xazinaga ega bo‘lgan tariximizning bu qismidan uzilib qoldik. Bularning barchasi yaqin yuz yil ichida sodir bo‘ldi. Yuz yil avval ota-bobolarimiz bu tilda yozilgan kitoblarni bemalol, hech bir qiyinchiliksiz mutolaa qilar edilar. Ammo hozir biz ularni soha mutahassislari lotin yozuvida ko‘chirib berishsagina o‘qiy olamiz. Achinarlisi, juda ko‘pchilik holatlarda hatto oliygohlarning “O‘zbek tili va adabiyoti” fakulteti talabalari ham tabdilga ehtiyoj sezadilar. Bu holat biz tilimizni ham qisman yo‘qotganimizni anglatadi (hozirgi kunda ingliz va rus tillarining ham so‘zlashuv nutqimizda juda ko‘p qo‘llanilishi bizlarni tashvishga solishi kerak).

“O‘zbekistonimizning kitob fondlarida 100 mingdan ziyod qo‘lyozma asarlar saqlanmoqda. Afsuski bu nodir kitoblar hali to‘liq o‘rganilmagan, ular olimlar va o‘z o‘quvchilarini kutib turibdi. Ushbu noyob asarlar bugungi davr o‘rtaga qo‘yayotgan juda ko‘p dolzarb muammolarga jabov toppish mumkin. Lekin biz ana shunday noyob meros vorislari, shunday boylik egalari bo‘la turib, ularni har tomonlama o‘qish - o‘rganish haqimiz avvalo unib - o‘sib kelayotgan yoshlarimizga, jahon hamjamiyatiga yetkazish bo‘yicha yetarli ish qilmaganimizni ham ochiq tan olish kerak”¹ degan edilar Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev. Darhaqiqat, bu borada hali qilinishi kerak bo‘lgan vazifalar talaygina.

Magistrlik ishim taqozosidan Xiva xonlari sulolasiga mansub bo‘lgan, sermahsul ijodkorlardan biri Sayyid Homid to‘ra ibn Sayyid Muhammadxon Komyob (1862-1926/30) asarlari yuzasidan qilingan ishlarni qidirdim. Ammo, afsuski, tadqiqot ishlari juda kam. Ijodkorning ilmiy biografiyasi yaratilgan, asarlarining matniy tadqiqi amalga oshirilgan.

Taniqli Xiva xoni bo‘lgan Muhammad Rahimxon Feruzning inisi Komyob haqida kam sonli soha mutahassislarigina xabardor. Vaholanki, uning tarixiy asarlari

¹ O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senati va Qonunchilik palatasiga Murojaatnomasi //Xalq so‘zi. - Toshkent., 2017- yil 23-dekabr.

va estaliklaridan Vatanimizning diplomatiya, fan, ta'lim, madaniyat, adabiyot kabi sohalari tarixiga doir qimmatli ma'lumotlar o'rin olgan. Afsuslanarlisi, bunday ijodkorlarning ko'lami anchayin katta.

Komyob devonini nashrga tayyorlagan, "Komyob hayoti va ijodiy merosi manbalari tadqiqi" manografiyasini e'lon qilingan, bu ijodkorning ijodini o'rganish bo'yicha salmoqli ishlarni amalga oshirgan ustozim filologiya fanlari nomzodi, dotsent Jamoliddin Jo'rayev bu xususda shunday yozadi: "XIX asr va XX yuz yillik boshlari Xorazm adabiy muhitining Munis, Ogahiy, Bayoniy, Avaz O'tar singari namoyondalari ijodini tadqiq etish yuzasidan adabiyotshunoslikda muayyan yutuqlarga erishilgan bo'lsa-da, ular bilan zamondosg Asad, Oqil, Sa'diy, Komyob, Murodiy, Sultoniy, Farrux, Sodiq kabi xon oilasidan yetishib chiqqan ijodkorlar asarlarining qo'lyozmalari hanuzgacha o'rganilmagan"².

2010-yilda "Matnshunoslik davr talablari darajasidami"³ mavzusida yetuk adabiyotshunos olimlar: professor Suyima G'aniyeva, filologiya fanlari doktorlari Nurboy Jabborov, Nusratullo Jumaxo'ja, Shodmon Nafasov, filologiya fanlari nomzodlari Qodirjon Ergash, Rashid Zohidov va Qo'ldosh Pardayevlarning davra suhbatini bo'lib o'tgan edi. Unda matnshunoslikdagi yutuqlar va kamchiliklar yuzasidan bir qancha fikrlar ilgari surildi, yechimlar izlandi. Mazkur davra suhbatida filologiya fanlari doktori Nusratullo Jumaxo'ja quyidagi fikrlarni bayon qildi: "Meningcha birinchi navbatda, matnshunoslikning markaziy tashkiliy masalalari to'g'risida muhokama yuritib, qat'iy bir to'xtamga kelib olish zarur. Bular -maxsus matnshunoslik hay'atini tuzish, matnshunoslik jarayonlariga yagona andoziy mexanizm sifatida xizmat qiladigan matn imlosi qoidalarini tuzish, matnlarni takrorlaydigan va chop etadigan mutaxassislar barmoq bilan sanarli darajada oz. Agar ular sarhisob qilinadigan bo'lsa, bir ikki kishidan nariga o'tishi ham qiyin. Chunki qolganlari sezilarli darajada faol emas. Ehtimol, bu mavjud matnshunoslarga e'tibo va rag'bat kamligidandir Aksariyat mumtoz matn nashlarida sohaning qilni qirq yoradigan zahmatkash mutahassislardan

² J. Jo'rayev. Komyob hayoti va ijodiy merosi manbalari tadqiqi // Mumtoz so'z.- 2019. 3- bet

³ O'zbekiston adabiyoti va san'ati jurnali.- 2010- yil. 5- bet

foydalanmaslik, aksincha ularni chetlab o'tishga intilish achinarlidir. Matnshunoslik amaliyotiga mana shunday yondashuv oqibatida bugungacha bironta adibimizning merosini matn sifati va saviyasi jihatidan mukammal darajada chop etilgan, deya olmaymiz”

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, Matnshunoslik taraqqiyoti nafaqat badiiy asarlar, balki ilmiy soha taraqqiyoti uchun ham zarurdir. Shu nuqtaiy nazardan bu masalani bugungi kunning dolzarb vazifalari qatoriga kiritish lozimdir. Masalaning yechimi sifatida quyidagilarni keltirish mumkin:

-soha mutaxassislarining ko'payishini rag'batlantirish;

-ularning erkin faoliyati uchun barcha sharoitlarni yaratib berish.

Zeroki, qo'lyozma asarlarning ilmiy- tanqidiy matnini tayyorlash, ularni tadbil qilish boy milliy merosimizni o'zlashtirish yo'lidagi zaruriy ehtojdir!

